

Az árulkodó adatok gyűjtése és hasznosítása a családfakutatás során

Bagdi Márton, Budapest (bagdima@t-online.hu)

Családom kutatásának megkezdésekor, más kezdő családkutatóhoz hasonlóan azt feltételeztem, hogy az ősök azonosításához szükséges adatok a felekezeti és állami anyakönyvekben könnyen megtalálhatók. Gyakorlatilag nem kell mást tennem, mint felütni az anyakönyveket a megfelelő helyeken. A kigyűjtött adatokat egymás mellé rakom és ezzel készen is van a családfám. Sokaknak ismert az ilyen naiv felfogás.

A felekezeti és állami anyakönyvek rengeteg adatot tartalmaznak, de sajnos nem mindig ott, ahol kellene. Hamar rádöbbsentem, hogy őseim megtalálása és azonosítása a rendelkezésre álló felekezeti és állami anyakönyvek alapján nem is egyszerű feladat. Azoknak, akik részletesen soha nem tanulmányozták a felekezeti és állami anyakönyveket, fogalmuk sem lehet a családkutatás nehézségeiről.

Egy konkrét eseménnyel kapcsolatos anyakönyvi kivonat kiadása sokkal könnyebb feladat, mint a teremtés-elmúlás folyamatának felállítása hét-nyolc vagy még több nemzedék mentén. Az ősök azonosításának folyamatát minden egyes ős esetén végig kell járni. Miért nem anyakönyveztek régen, de nem anyakönyveznek még ma sem olyan formában, hogy a teremtés ok-okozati kapcsolatrendszere könnyen felállítható legyen? Miért nem tartalmazza a születéskor, a házasságkötéskor és a halál anyakönyvezésekor bejegyzett adatsorok a konkrét személy azonosításához szükséges adatokat? E kérdéseket annak tudatában teszem fel, hogy a 18. században a telivér lovak Magyarországon kidolgozott törzskönyvezési rendszerét ma az egész világon változatlan formában és nagy sikerrel használják. Az újszülött csikót tizenhat őseivel beazonosítva törzskönyvezik az egész világon! A földi halandók anyakönyvezése olyan, hogy sokszor már az első két őssel való azonosítás is problémát jelent. A tizenhatodik ősért pedig vérverítékesen meg kell dolgozni.

Egy személy születési, házasságkötési és halotti bejegyzése akkor jó, ha az adott eseményhez kötődően a teljes beazonosításához nem kell semmit sem hozzáadni. Amennyiben bármi is hiányzik az adatsorból, nem állhat fenn a teljes azonosítás ténye. A hiányzó adatot valahonnan pótolni kell. Sajnos az ősök születéskor, házasságkötéskor és elhalálozáskor történő beazonosításához szükséges teljes értékű adatsorok soha és sehol nem lettek bejegyezve! Hol ez, hol az, de legtöbbször egyszerre több adat hiányzott régen a felekezeti, illetve hiányzik ma az állami anyakönyvi bejegyzésekből is.

Az ősökről az anyakönyvekbe szerencsére az életútjuk sarokpontjait jelentő születésükön, házasságkötésükön és halálukon kívül más események kapcsán is jegyezték be adatokat. Az anyakönyvek részletes feldolgozása során kiderítettem azt, hogy a különböző helyeken lévő bejegyzések

adatainak összevezetésével lépésről lépésre, fokozatosan feltölthetem a hiányos bejegyzéseket. A legnagyobb gond akkor adódott, amikor a levéltárakban megtalálható anyakönyvi másolatok és mikrofilmek feldolgozása után sem állt rendelkezésre az ősök azonosításához szükséges teljes adatsor.

Mivel az anyakönyvekbe bejegyzett adatsorok sokszor alig mondanak valamit a kutatott ősökről, nagyon fontos az adatgyűjtés sorrendje is (házassági, halotti és születési anyakönyvek; lásd a Matrikula előző számában írt cikkemet). Az eredeti, többnyire önmagukban értékelhetetlen bejegyzéseket az összefüggések megteremtése érdekében fokozatosan megtalált, beilleszthető adatokkal feltöltöttem. Így az eredetileg összefüggéstelen bejegyzéseket lépésről lépésre pontosítottam. A köznap értelemben egyre világosabb képet alakítottam ki a kutatott ősökről. Az egységesítés szempontjából helytelenül vezetett születési anyakönyvek – némi átalakítás után – már 1786 után közel teljes képet nyújtanak az újszülöttekről. Ezzel korántsem kívánom azt mondani, hogy az újszülöttek anyakönyvezését helyesen végezték. E pillanatban viszont még nem tudható az, hogy az újszülött milyen életutat fut be. Ennek meghatározásában nagyon fontos a szülők nevének, vallásának, születési helyének, foglalkozásának ismerete nemcsak az adott személy születésekor, de házasságkötésekor és halálakor is. Az ilyen adatokat a felekezeti anyakönyvezés többnyire nem vezette, sőt e tekintetben még az állami anyakönyvezésben is kimutathatók a hiányosságok.

A családkutatásban a legtöbb időt a hiányzó adatok keresése emészti fel. Egy adat megtalálása még nem lehet teljes garancia arra, hogy az egyetlen és legjobb adattal van dolgom. Az általános iskolai matematikatanárom hatékonyan belém oltotta azt a matematikai alaptételt, miszerint nemcsak a feladat eredményét kell kiszámolnom, de mindig meg kell bizonyosodnom arról is, hogy az adott feladatnak valóban csak egyetlen megoldása van. A családkutatás nyelvére lefordítva: minden egyes kutatott ős esetén kétséget kizáróan azonosítást kell végezni (az eredmény megfogalmazását lásd a Matrikula előző számában). Ehhez a rendszertelenül és hiányosan vezetett anyakönyvi bejegyzéseket olyan állapotúvá kell tenni, hogy ott minden szükséges és elegendő adat a helyén legyen. Ez nem könnyű feladat!

Egy megtalált adat beírása a megfelelő helyre nem igényel sok időt. Lényegileg az anyakönyvezők sem szakadtak volna bele a vezetésükbe. Határozottan állítom, hogy ez a keresésre fordított idő töredékét teszi ki. Sajnos ezzel még csak apró lépést tettem előre az azonosítás felé. Könnyen belátható, hogy az adatok egyenkénti keresgélése nagyságrendileg több időt igényel, mint a szükséges anyakönyvi részek egyszerű begépelése a számítógépbe. Addig, míg egyes kutatók óriási energia és idő ráfordításával keresik valamelyik ősüket és annak szétszórva bejegyzett adatait, én az anyakönyvekbe bejegyzett összes adatot kényelmesen bevittem az általam kialakított egységesített Excel-táblázatokba. A számítógéppel aligha versenyezhet bárki is. Az adatok rendezésében, elemzésében nála jobb segítőtárs nincs. Persze én sem bíztam mindent rá. De az általam kialakított rendszerben a számítógéppel csodákat művelhettem.

A legtöbb kutató az anyakönyvekben ún. részinformációk (nevek, a hozzájuk kapcsolódó születési, házasságkötési és halotti bejegyzések, stb.) keresésére kényszerül. Én az anyakönyvekbe bejegyzett adatokat rendezett formában begépeltem az egységesített táblázatokba, majd elmentettem azokat. Amikor az adatfeldolgozásban eljutottam egy beilleszthető részinformációhoz (tehát külön

nem foglalkoztam a keresésével!), egyszerűen beírtam a helyére. Ezáltal megtakarítottam az adat célirányos keresésére fordítandó összes időt. Lényegileg az egyes nevekkal (személyekkel) kapcsolatosan bejegyzett részinformációkat a különböző indexelésekkel egymás mellé rendeztem, elemeztem a nüanszbeli dolgokat, majd az ellenőrzött adatokat beírtam a számukra üresen hagyott cellákba. Lépésről lépésre teljesebb értékű bejegyzéseket igyekeztem létrehozni. Minél több részinformáció került a helyére, annál inkább megközelítettem a teljes azonosítást. E lépéseket mindaddig folytattam, amíg a teljes azonosításhoz szükséges adatsor össze nem állt. Eközben a házassági, halotti és születési anyakönyvi bejegyzésekben megtalált vagy még hiányzó adatok – többszörösen ellenőrzött formában – a helyükre kerültek. Ezzel megteremtettem a házassági, halotti és születési anyakönyvi bejegyzések közötti összhangot. Ezen bejegyzések összhangja, egymásnak történő megfeleltetése teremtette meg a különböző bejegyzések egységesítését, amely nemcsak az ősök azonosításának garanciája, de az anyakönyvi táblázatok könnyed kezelhetőségét is biztosítja.

Minél többféle adatot találtam egy adott ősről, annál pontosabban behatárolhattam annak kilétét. Ennek alapján beszélhetek az azonosítás szintjeiről.

A teljes azonosítottságból kiindulva, egyes jellemző adatok (foglalkozás, pontos születési hely vagy lakhely, stb.) elhagyása miatt az azonosítottság kisebb erősségűvé válik. Ezek még nem vezetnek feltétlenül katasztrofális helyzethez. A foglalkozás hiányának esetén csupán az nem tudható, hogy valójában milyen társadalmi helyzetet (napszámos, földműves, kis- vagy nagybirtokos, ügyvéd, tanító, orvos, mérnök, csizmadia, kerékgyártó, stb.) foglalt el a kutatott ős. A foglalkozást hol jegyezték, hol nem. Ez a felekezeti és állami anyakönyvezésre egyaránt igaz. Születési vagy lakhelyként gyakran csak a település nevét adták meg, még az állami anyakönyvi bejegyzéseknél is. Előfordul, hogy a felekezeti anyakönyvekben pontosabb adat szerepel. Ezért érdemes a hivatalos állami anyakönyvek mellett a felekezeti anyakönyveket is kutatni. Így jutottam el az egyesített anyakönyvi táblázatokhoz. Ezek többet árulnak el az ősökről, mint külön-külön a felekezeti és állami anyakönyvi bejegyzések.

Vannak olyan jellemző adatok (születési hely, vallás, stb.), amelyek elhagyása már akadályt jelent a családfaépítés folytatásában. E tekintetben az állami anyakönyvezés is rossz képet mutat. Tisztelet a kivételnek, de az ország legtöbb településén – még Budapesten is! – az állami házasságkötéskor hosszú ideig nem tüntették fel a házasulók születési helyét. Az 1900-as évek elején az ország legkülönbözőbb településeiről tömegesen érkeztek Budapestre a fiatalok. Összeházasodtak, de a házasságkötésüknél nem tüntették fel a születésük helyét. Nagyon sokszor a vallásukat sem. Azok esetében, akik egyházi esketésben is részesültek, a felekezeti anyakönyvben a születési hely megtalálható. Az állami anyakönyvezésből 1948-ban hivatalosan is kiiktatták a felekezeti hovatartozás vezetését. Mindezek olyan korban következtek be, amikor az elvándorlás hatalmas méreteket vett, továbbá a vegyes házasságok gomba módra szaporodtak. Itt az utókor kutatói a születési hely és a vallás ismerete nélkül elakadhatnak. Az ilyen adatok pótlásáig a családfa építése gyakorlatilag már az állami anyakönyvezés idején elakad, tovább nem folytatható.

Az azonosítás fokozati értéke annál nagyobb, minél többféle adat pontosítja azt. Ennek a fordítottja is igaz: minél több adat hiányzik a teljes azonosításhoz szükséges adatsorból, annál értéktelenebb az ilyen anyakönyvi bejegyzés. Következésképpen a hiányzó adatok számával hatványozottan növekszik a kutatóra váró munka tömege.

Egy személy esetében, a vele összefüggő paraméterek meglétének mértékében alakultak a hozzá kapcsolódó ismereteim. Az ismert paraméterek birtokában azt is megtudhattam, hogy a hiányzó adatokat hol keressem. Például egy személy nevének, vallásának, házasságkötésének és születési helyének ismeretében az adott település megfelelő vallású felekezeti anyakönyveit tanácsos kutatni. A régi anyakönyvekben gyakran ennél nem is adtak meg több adatot. Így alakulhatott ki olyan helyzet, amikor egy szűk időintervallumon belül sokszor négy-öt, sőt több azonos nevű vőlegény és menyasszony sorakozott fel, de nem lehetett tudni azt, hogy kik a szüleik, hol és mikor születtek, stb.

Az adatok gyűjtésére olyan egységesített táblázatokat használok, amelyek alkalmasak a fokozatos feltöltésre. Mindennek megvan az előre meghatározott helye. Olyan ez, mint egy hatalmas kirakójáték. Ha megtalállok valamit, beírom a helyére, így oda már más nem kívánczik. Az adott személyre utaló adatokat többnyire a megjegyzés rovatba vagy a szülők hiányzó neve helyére írom be. A szülők megtalálása után már nincs rájuk szükség. Utólag akár el is hagyhatók.

Az anyakönyvező lelkészek és plébánosok az egyes személyek jellemzésére hol az egyik, hol a másik anyakönyvben szerencsénkre apró szavakat írtak be: ifjú, ifjabb, idős, idősebb, árva, megesezt, valakinek az unokája, valakinek a mostoha gyereke, özvegy, valakinek az özvegye, néhai, a lakcíme, a különbözőféle foglalkozások, rangok, alias nevek és előnevek, stb.

A kutatók legtöbbször, de különösen a kezdő családfakutatók figyelmen kívül hagyják az ilyen apró bejegyzéseket. Miután felfigyeltem az ilyen apró bejegyzések jelentőségére, egyre nagyobb szerepet tulajdonítottam a gyűjtésüknek. Felhasználásukkal a hiányos anyakönyvezés miatt kialakult különböző, szinte megoldhatatlannak tűnő azonosítási helyzeteket is könnyen megoldottam.

A továbbiakban bemutatom, hogy ezen apró bejegyzések segítségével hogyan készítettem ún. útjelző táblákat, amelyek radarként vezethettek a kutatott ősök azonosítása felé.

Az áruklódó információk nekem valamely konkrét dolgot mondtak el magáról a kutatott személyről, miközben közvetve elárultak vagy sejtetnek valamit, azaz felvilágosítást adtak a genealógiailag hozzá kapcsolódó személyekről (férjéről, feleségéről, apjáról, anyjáról, mostohájáról, stb.). A felekezeti anyakönyvezés hiányosságainak kiküszöböléséhez nemcsak rájuk voltam utalva és szorulva, de az egyes családok őseinek azonosításakor nem tudtam nélkülözni az igénybevételüket.

Az ilyen áruklódó paraméterek lehetnek:

- Direktek, vagyis közvetlenek. Ezek a konkrét kutatott személyekhez fűződnek, csak rájuk vonatkoznak. Ilyennek tekintem a konkrét családi és keresztnévet, vallást, születési helyet, napot, az elhalálozás helyét, napját.
- Indirektek, vagyis közvetettek. Ezek nemcsak a kutatott személyhez fűződnek, de olyan személyekhez is kötődnek vagy azokra utalnak, akik genealógiai kapcsolatban állnak a kutatott személyekkel. Ilyeneknek tekintem a viszonyító jelzőket: ifjú, ifjabb, idős, idősebb, vők, menyek,

özvegy, özvegye, unokája, mostohája, nagyapja, nagyanyja, továbbá a lakcímek, az esketés helye, napja, először, másodszor, harmadszor házasság, stb.

Egy személy beazonosításához a vallása, a neve, netán a lakhelye és állapota (foglalkozása) kevés. Márpedig a házassági anyakönyvekben igen sok esetben a nevük mellett csak ezeket tüntették fel. Voltak időszakok, amikor bemondás alapján beírták a házassuló személyek életkorát is. Amennyiben az életkort tárgyyszerűen adták meg, az már közelebb vitt az azonosításhoz. A ténytudás eldöntése viszont csak az elhalálozási életkor ismeretében történhetett meg. Az esetek döntő többségében még ez is kevés a személyek azonosításához. Az anyakönyvekbe beírt események (házasságkötés, elhalálozás és születés) időhöz (dátum), térhez (lakcím), továbbá különböző személyekhez (szülők, feleség, férj, házassági tanúk, keresztszülők, stb.) köthetők. Érdekességként jegyzem meg, hogy az ilyen adatok helyes gyűjtése és sorba állítása a kutatott személy életútjának dinamikáját teremti meg. A megtalált adatok segítségével gyakorlatilag felrajzolhatom a kutatott személyek életútját.

A ritka vezetéknév esetében voltak egyedi helyzetek, amikor a kutatott korban 5-10 év távlatban sem született egy másik ugyanolyan vezetéknévű és keresztnévű személy. Ez a kutató szerencséjének függvénye. Az esetek döntő többségében a házasságkötésnél bemondott életkor alig több a semminél. A számított születési év ismerete nagyon fontos volt, még akkor is, ha azt csak közelítő értéknek tekinthettem, hiszen bárkinek valamikor kellett megszületnie. Ezért minden olyan esetben, amikor nem adták meg az életkort, a vőlegényeket 23 évesnek, míg a menyasszonyokat 18 évesnek tekintve előre beírtam a születési évük közelítő értékét. Ezzel nem követtem el nagyobb hibát a bemondásoknál alkalmazott pontatlanságoktól.

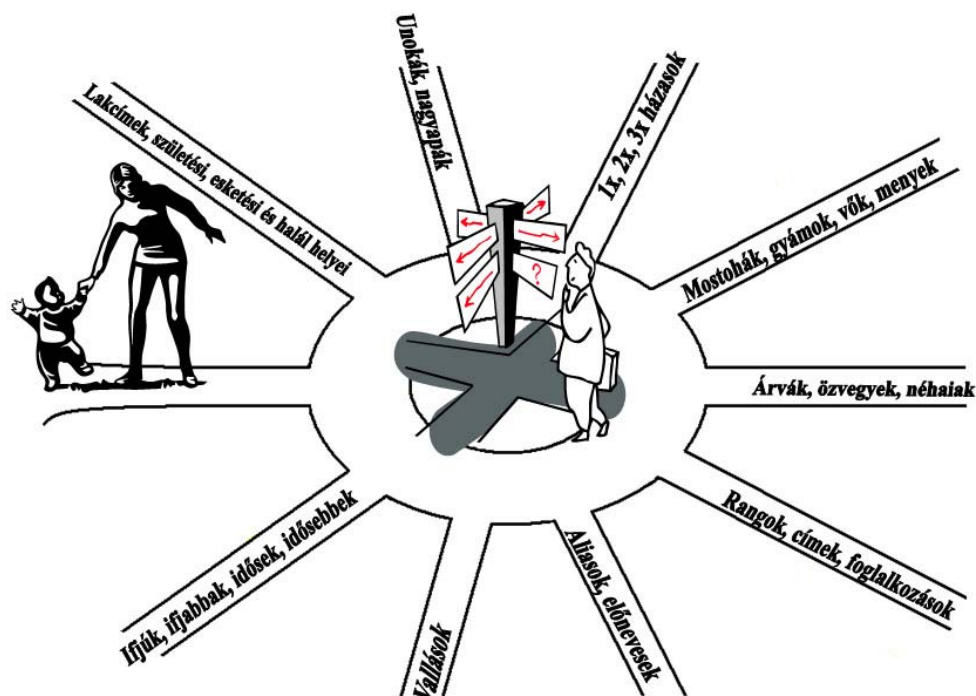
Az árulkodó információk jelentése a különböző eseményeknél (születés, házasságkötés és elhalálozás) más és más lehet. Így ezeket más-más útjelző táblaként fogtam fel. Ezek adtak útbaigazítást ahhoz, hogy az adott eseményhez képest milyen irányban folytassam a kutatást. Egy gyermek születésénél pl. az apát „néhai” vagy az anyát „özvegy” megjegyzéssel jegyezték be. Ennek figyelembevételével a gyerek apja halálának kutatási tartományát mindössze néhány hétre vagy hónapra csökkentettem. Így a gyermek apjának azonosítását igen hamar befejeztem és hozzáfoghattam az apai nagyszülők azonosításához.

A családkutatás során minden egyes esetben apró lépésekkel haladtam előre. Egy azonosítás befejezése után a legfontosabb kérdések a következők: Merre induljak? Hogyan teremtem meg az ok-okozati összefüggéseket? Mihez kezdjek az önmagukban keveset mondó apró megjegyzésekkel? Hogyan értelmezem azokat? Mire tudom felhasználni az ilyen árulkodó információkkal? Hogyan jutok el a soron következő ősök konkrét nevéhez és azonosításához?

Ennek könnyebb megértéséhez készítettem el a következő egyszerű ábrát.

Az ábra sok lehetséges szimbolikus értelmezése közül az egyik a következő. Az anyuka izgatottan vezeti gyermekét a nagypapához, aki már régóta foglalkozik a családfa összeállításával. A nagyapa már rengeteg adatot kigyűjtött a levéltárakban fellelhető anyakönyvekből. Nagyon izgatottan és lelkesen beszél a családtagoknak a kutatásai eredményeiről. Több ősüket beazonosította és bízik abban, hogy hamarosan újabb fejleményekről tud beszámolni. Talán több százszor is leírta már

egyes őseinek nevét, de olyan helyeken és összefüggésben, ahol konkrétan nem tudhatja azt, hogy valójában kit takarnak a leírt nevek. Határozottan és kétségeket kizáróan egyikről sem jelentheti ki azt, hogy itt az ő őseről van szó. Most éppen azon töri a fejét, hogy mit kezdjen az ilyen adatokkal, mert azok ok-okozati szempontból látszatra összefüggéstelen halmazt képeznek.

A konkrét példák előtt rögzítem, hogy az információk helyes gyűjtése és kezelése mindig elvezetett egy olyan szintre, amikor egyszerre csak megvilágosodott a rejtély és összeállt a kutatott személy azonosítása. A bemutatott módszer nem különböző könyvekből kimásolt és összegyűjtött ismeretek halmaza, hanem egy általam kidolgozott és többszörösen kipróbált komplex, egyedi rendszer.

Dévaványa és a környékbeli települések felekezeti, valamint állami anyakönyveinek feldolgozásához olyan Excel-táblázatokat készítettem, amelyek biztosították a különböző anyakönyvi bejegyzések egységesítését. Itt a személyek azonosításához szükséges minden adatnak megvan a konkrét helye. Így függetlenül attól, hogy mikor és hol találtam meg egy adatot, az előre meghatározott saját helyére került. Így a táblázatok rendszerbe foglalják a megtalált adatokat, s a hiányzók keresésére figyelmeztetnek. A táblázatok könnyen áttekinthetők.

A nevek, dátumok, stb. egy idő után összefolytak a szemem előtt. De a táblázatban való rögzítés még így is sokkal jobb a különféleképpen összekeverhető sajtupapíroknál és cetliknél. Itt a rendszerhez leírtak betartásával semmit sem keverhettem össze.

Az áttekinthetőség növelésére a születési és halotti anyakönyvekben az életnek nevezett porondon szerepet játszó személyeknél a nemük oszlopában lévő cellák hátterét narancssárgára színeztem. Ez az áttekinthetőség növelésén túl beszédessé tette a táblázatokat. Például szembetűnővé

vált a nagy csecsemőkori halandóság. Könnyen szemmel követhető lett a sok azonos nevű gyermek csecsemőkori halála ahhoz, hogy vitathatatlanul megjelenjen az, aki az élet porondján szerepet játszott.

Hasonlóképpen az egyesített anyakönyvi táblázatokban, a helyben vagy más megyékben és más időben megírt nemesi igazolásokhoz a személyek állapotának oszlopában a „Nemes” beírás cellájának hátterét egységesen türkizkékre színeztem. Ezáltal az ősök életútja térben és időben szembetűnő módon jelent meg. Az idegenből jött személyek születési adatát piros színnel írtam. Hasonlóan piros színnel írtam az idegenben kötött házasságok helyét és időpontját. A piros szín a kutatási irány megváltoztatására hívta fel a figyelmemet.

A könnyebb érthetőség érdekében sorra veszem a körforgalomból kiinduló „sugárutakra” írt fogalmak alkalmazását. Úgy tekintek rájuk, mintha a körforgalom és a sugárutak sarkán a következő útjelző táblák állnának:

IDŐSEBBEK ÉS IFJABBAK

Dévaványán már az 1500-as évektől nyomon lehet követni a jobbágysorból szabadult nemes Dékány családok láncolatát. Így nem kell csodálkozni, ha már az 1700-as évek elején az azonos nevek megkülönböztetésére külön megjelöléseket (ifjabb, idősebb) kellett alkalmazni.

A házassági anyakönyvben 1789. május 18-án a következő bejegyzés áll:

„Capuláltatott, innen elvívén, gyarmati lakos Bíró István, idősebb Dékány János unokájával, Juhász Sárával.”

Látható, hogy a mai felfogás szerint a menyasszony szüleinek vonatkozóan semmi konkrétumot nem írtak le. Mégis a fenti bejegyzés alkalmas volt arra, hogy az azonosítás során a legfontosabb adatokat, a szülők nevét könnyen meghatározzam. Ehhez tudtam, hogy Juhász Sára anyja valamilyik Dékány leány volt. Kiléteinek kiderítése érdekében a többször ismertetett szabály szerint (lásd a Matrikula előző számát) megnéztem a házassági anyakönyvet. Ennek vizsgálatát kb. 20 évvel Juhász Sára házasságkötése előtt kezdve, időben visszafelé haladva kerestem Dékány János valamelyik leányának a házasságkötését, aki egy Juhász nevű személyhez ment férjhez.

Igen kevés kutatás után a házassági anyakönyvben 1759. november 28-án a következő bejegyzést találtam:

„Túr városában lakó Juhász György vette Dékány János hajadon leányát, Katalint.”

Így már megismertem Juhász Sára mindkét szülőjének a nevét. Sőt hamarosan azt is megtudtam, hogy Juhász Sára születését nem jegyezték a devaványai születési anyakönyvben. Valójában 1771. július 19-én Mezőtúron született. Mivel Bíró István őt Füzesgyarmatra vitte, bizonyára ott is halt meg. Az itteni információk birtokában a füzesgyarmati halotti bejegyzés megkeresése után az apai vonalát Mezőtúron, anyai vonalát pedig Dévaványán kell folytatni.

Az 1800-as években több Bíró nevű személy házasodott Dévaványán. Egyik sem helybéli születésű! Akkor még a Bíró név nem volt elterjedt Dévaványán. Nem is kellene csodálkozni, ha ezek

kutatása a fenti házasságból született és egyben a nemes Dékányok leszármazottjaihoz vezetnének vissza.

A halotti anyakönyvben 1789. május 30-án a következő bejegyzést olvashatjuk:

„Idősebb Dékány János, 69 évesen, szélütésben.”

Ebből következik, hogy az idősebb Dékány János 1719-ben született. Kíváncsiságom kielégítésére nem sokat kellett lapoznom a halotti anyakönyvet és 1794. november 5-én az alábbi bejegyzést találtam:

„Öreg Dékány János Úr, 76 éves korában, sinlésben.”

Az ő esetében a számított születési év 1718. De az előbbi Dékány János bejegyzéséből ismert, hogy ő az idősebb. Az itt és leszármazottaiknál megadott információk összevetéséből levonhattam a következtetést: az érintett két Dékány János halálánál megadott életkor helytelen. Az idősebb Dékány János nem 69 évesen, hanem 70 vagy még inkább 71 évesen hunyt el. Így ő is 1718-ban született, csak néhány hónappal korábban, mint a fiatalabb. Elfogadható az a feltételezés is, hogy a fiatalabb Dékány János nem 76, hanem 75 évesen halt meg. Fontos, hogy esetükben a gyermekeiknél is kitétték az apák fenti „idősebbik” és „ifjabbik” megkülönböztető jelzőjét. Az ilyen meghatározások mellett nem szabad elmenni. Fontos azok helyes értelmezése és felhasználása a családi viszonyok tisztázásában. Az azonosítások során az összetartozó adatok sorában ezeknek a megkülönböztetésre szolgáló jelzőknek meghatározó szerepük van.

Az idősebb és ifjabb megjelölés olyan útjelző táblának minősül, amely megmutatja, hogyan azonosítsunk két közel azonos időben született és azonos nevű személyt. Az anyakönyvezés előtti korban segít az érintett személyek születési évének pontosításában. Sokszor ezek a jelzők segítenek a leszármazott gyermekek szétválogatásában, következésképpen a vérszerinti vonalak felállításában is.

VALLÁSOK

Sok településen csak a felekezeti hovatartozás jelent gondot. Vannak nem is túlságosan nagy települések, ahol békés együttlétben éltek, illetve élnek a római és görög katolikusok, a görögkeletiek, a református és az evangélikus hitvallásúak, az izraeliták, stb. A kutatott személyek vallásának ismerete rendkívül fontos útjelző tábla, mert messze nem mindegy az, hogy melyik felekezet anyakönyveit veszem elő, illetve milyen irányban indulok el a kutatással.

Amennyiben nem ismertem a kutatott személy vallását, gyakorlatilag lehetetlen feladat előtt álltam. Ezért kell nagyon odafigyelni a különböző anyakönyvek tanulmányozásakor erre a rovatra. A felekezetek mindig kiírták a személyek hitvallását. A sajátjukat is, még ha evidens is volt, hogy az anyakönyv a saját felekezetüké és ott többnyire a velük azonos hitvallású személyek születésével, házasságkötésével és halálával kapcsolatos adatokat regisztrálták. Különösen kiírták azokét, akik más felekezethez tartoztak. Például: házasságkötésnél a vőlegény római katolikus, a menyasszony református. Ekkor a táblázataimban a vőlegény vallásának oszlopában „Rka”, a menyasszonyéban

pedig „Ref” megjelölés áll. Ennek elmulasztása lehetetlenné teszi az adott személy azonosítását és a családfa ezen ágának folytatását. Ennek hiánya előbb vagy utóbb arra kényszerítettett, hogy visszaellenőrizzem a kiírt adatok helyességét. Ha ezt jól végeztem, hamar megtaláltam a saját mulasztásomat. Esetleg elkerülte a figyelmemet a felekezeti hovatartozás váltása. Ezt követően már tudtam azt, hogy más felekezetről kell folytatni az azonosítást. Sajnos 1948-tól az állami anyakönyvezésben megszüntették a felekezeti hovatartozás vezetését, sőt korábban az állami anyakönyvekben már gyakran hiányzik a felekezeti hovatartozás megadása és elterjedt a „felekezetenkívüli” bejegyzés. Az ilyen bejegyzések könnyen a családfa építésének a végét jelenthetik. A felekezeti hovatartozás ismerete nélkül lehetetlen elindulni a múlt vadregényes útjain.

A fenti példa szerinti házasságból született közös gyermekek születésekor, a születési anyakönyvi táblázatban, az apa keresztnéve után feltétlenül kiírtam a „Rka”, az anya neve után pedig a „Ref” megjelölést. Attól függően, hogy a gyerekeket a szülők megegyezése alapján milyen vallásúra (római katolikus vagy református templomban) keresztelték, mindegyik személy neve mellett feltüntettem a születéskori hitvallásukat. Ez utal arra, hogy már a gyermekek azonosításánál is oda kellett figyelni, mert a szülők különböző vallását figyelembe véve, meglehet, hogy az adott személy az egyik felekezetről házasodott és temették el, de a születését a másik felekezet születési anyakönyvében jegyezték be. Az apa vagy az anya azonosítása is más-más felekezet anyakönyveiben folytatódik és fejeződik be.

Így a vallás olyan „útjelző tábla” szerepét tölti be, amely bejegyzés megmutatja azt, hogy a kutatást melyik felekezet anyakönyveiben folytassam.

ALIASOK

A történelem során a személyek megkülönböztetésére és könnyebb megjegyzésükre az egyházi, városi, katonai, stb. előkelőség, de még inkább maga a nép a vezetéknévükhöz előneveket, ragadványneveket, ún. alias neveket ragasztott. Léteznek több száz évre visszanyúló alias nevek. Vannak új keletűek. Ezeket többnyire a lelkészek és a tanítók adták, a városi vezetés egyetértése mellett. Ezekre azért volt szükség, mert egyes családok oly népesek voltak, hogy a sok azonos nevű személy megkülönböztetése egyre nehezebbé vált. Nevek kiemelése nélkül elmondhatom, hogy gyakran találok olyan jelenséggel, hogy egy iskolai tanteremben harminc gyerek közül húsznak azonos vezetéknéve volt.

A családfakutatás során az alias neveknek különös jelentősége van. Segítségükkel könnyebben szétválogathattam a sok azonos vezetéknévű személyeket. Kezelésük nagy értelmet, odafigyelést és ügyességet követelt, hiszen ezeket nem mindig írták ki vagy sokszor az anyakönyvezést végző lelkészek és plébánosok jóvoltából az alias nevek önálló életre keltek, s így kvázi valódi családnevekké váltak. A gond különösen akkor kezdődött, amikor az anyakönyvekben az ilyen önállósult alias nevekkel megegyező vezetéknévű személyek is előfordultak a településen. Menet közben nem tudhattam azt, hogy milyen családról van szó. Így a variációk sokasága alakulhatott ki.

Bárkit érdekelhet az előneve, azaz alias nevének az eredete és jelentése. A kutatás sok fejtevést jelentett. Honnan erednek ezek a megkülönböztető jelzők? Miért és mikortól adták a sok Szűcsnek az Oláh, Fodor, Nánai, Gulyás, Pesztránszki, Szabó, Kis, majd O., F., N., G., P., Sz., K., és ki tudja még milyen előneveket?

Vannak olyan nevek, amelyek a történelem során (költözéskor, felekezetek váltásakor vagy egyszerűen az állandó lakhelyen és változatlan felekezeten belül is) különböző formában íródtak. Miért? Az okokat túlzottan nem kerestem, hiszen akad ilyen bőven. Egy biztos: az, aki szigorúan ragaszkodik neve mai helyesírásához, ne lepődjön meg, ha igen hamar elakad az ősei kutatásában. Sajnos nincsenek olyan felekezeti és állami anyakönyvek, ahol ne találkozhatnánk ezekkel a problémákkal.

Ezek megoldására a redukciót tanácsolom. A különféleképpen írt összes nevet – pl. a Bogdán-Bagdán-Bogdány-Bagdány neveket – egységesítve, a Bogdán alakra redukáltam és mindvégig ebben az alakban írtam ki (zárójelben érdekességgént kiírhattam az anyakönyvben szereplő írásmódokat is). A végén meglett az összes név. A különböző dátumok (házasságkötés, halálozás ill. születés napja) és az egymáshoz rendelt (apai és anyai) nevek segítségével összekötöttem a keresett személyeket, majd ok-okozati sorba raktam őket. A matematika nyelvén egy folytonos függvényt alakítottam ki. A családfán mindig az egységesített neveket szerepeltettem. A családtörténet leírását a különböző írásmódokkal színezni lehet.

Példaként csak néhány variációt említek, de saját nevével bárki tud hasonló sorokat felállítani még az anyakönyvek kinyitása előtt. Bárki meglepődhet az anyakönyvek tanulmányozása során, amikor mindenféle előre felírt variációval találkozhat.

Jöjjenek a nevek lehetséges variációi:

Kürti-Kürthi-Kürthy és az előneves változatok. Illés-Ilyés és az előneves változatok. Sos-Sós-Soós, Kos-Kós-Koós, Kis-Kiss és az előneves változatok. Séllei-Séllyei-Sellyey, Vas-Vass. Víg-Vig-Vígh-Vég-Végh. Farmasi és Famosi, Erdei és Erdélyi. Andirkó és Andorkó. Balog és Balogh. Marton és Márton. Az összes i és y végződésű név változatai, mint pl. Bagdi és Bagdy vagy Tömöri és Tömöry.

Külön érdekességet jelentenek az alias neves változatok, amikor az előnevek írása gyakorta helyet cserélt a családnévvel vagy önállósodott. Például: Szőke, Nagy vagy Szőke Nagy és Nagy Szőke. Szőke, Szilágyi vagy Szőke Szilágyi és Szilágyi Szőke. Tóth, Kabai, Kabai Tóth, Tóth Kabai vagy K Tóth és Tóth K. Szűcs, Fodor vagy Fodor Szűcs és Szűcs Fodor. Furtai, Szabó, vagy Furtai Szabó és Szabó Furtai, továbbá F Szabó és Szabó F.

Különös nehézséget jelent, ha két azonos betűvel kezdődő alias nevet (pl. Lázár és Losonczi) egyformán „L”-re rövidítettek, továbbá sokszor még ezt is elhagyták. Ezt tetőzik az olyan esetek, amikor a rang miatt egy kalap alá vették a különböző alias nevűeket. Ilyenre példa a Nánai és Pesztránszki Szűcsök esete. Volt idő, amikor egyszerűen Szűcsnek, Nánainak, Pesztránszkinak, de volt olyan eset, amikor Nánai Pesztránszki Szűcsnek titulálták őket. Írták őket P Szűcsnek és Szűcs P-nek, de N Szűcsnek és Szűcs N-nek is. Amikor az alias nevet egy általános rövidítéssel helyettesítették, vagy azt is elhagyták, nagymértékben megnehezítették a tájékozódást. Az alias és vezetékné-

vek sorrendjének felcserélése, keverése, önállósítása esetében egyre nehezebb eldönteni azt, hogy ki kicsoda és melyik vonalhoz tartozik. Az ilyen személyek azonosítása sok fejtörést és nehézséget okozott.

Ezért e tekintetben nagyon éberen figyeltem nemcsak a felekezeti, de az állami bejegyzéseket is, mert könnyen személyvesztéshez juthattam. A problémák elkerülése érdekében a többi adat (főként az apa és anya neve) birtokában már a születési anyakönyvből történő adatgyűjtéskor kiírtam a teljes alias nevet. Ebben segít a nevek egységesítése is. Ennek fontos szabálya az, hogy ha valamilyen anyakönyvben megtaláltam egy hibás bejegyzést, a javítást mindhárom anyakönyvi táblázatban átvezettem. E nélkül hol itt, hol ott mindig megoldandó problémákkal néztem szembe. A buktatókról ízelítőként csupán néhány példa, mert ilyen helyzetekkel bárki találkozhat saját ősei kutatása során. Ezzel csak azt kívánom aláhúzni, hogy a jelenség nem településfüggő. Van, ahol gyakoribb és van, ahol ritkább, de még nem találkoztam olyan településsel és felekezeti anyakönyvvel, ahol ne fordult volna elő keveredés.

A Zádori vagy Z. Nagyk bölcse körül

Az ősanynukat, özvegy Nagy Istvánné Zádori Sárát 78 éves korában 1780. március 5-én temették el. Nem tudni honnan származott, de egy kis utánanézéssel az érdekeltek bizonyára megfejtethetik. Egy biztos, igen közkedvelt személy volt Dévaványán, mert a sok Nagy között leszármazottait megkülönböztetésére alias névként az ő családnevét ragasztották a Nagy vezetéknévhez. Így a ma élő Z vagy Zádori Nagy nevének neki köszönhetik az alias nevüket.

A gond akkor kezdődött, amikor a „Z vagy Zádori” alias név elhagyásra került az anyakönyvezésnél és ezek a személyek a Nagyk óriási általános alapjába kerültek.

Itt az alias név kiírása kettős íterálást biztosít. Először az alias nevet viselőkre szolgált szűkítésként. Így könnyebben be tudtam őket azonosítani. Másrészt, az alias név kizárása révén az alias név nélküliek is kevesebben maradtak, így szétválogatásukhoz kevesebb idő kellett.

A Lázár Papok bölcse körül

A feljegyzésekben az 1700-as évek elején a Lázár előnévvel még nem találkozhattam. Dévaványán 61 éves korában, 1779. október 4-én temették el özvegy Pap Istvánnét. Férjét 1762. február 7-én 45 évesen még egyszerűen Pap Istvánként temették el. A sokgyermekes idős mama halotti bejegyzését az alábbi érdekes latin nyelvű szöveg fűszerezi: *vulgo Lázárné vocata* = anyanyelvén Lázárnénak mondják.

E szerint a későbbiek során leszármazottaikat Lázár Papnak írták a sokféle Pap között. A későbbi anyakönyvi bejegyzésekben legtöbbször az N, Ns és Nemes címmel írták a Lázár Pap leszármazottak nevét. Így az anyakönyvi bejegyzések szerint egy nemesi családról van szó.

Ugyanebben az időben Dévaványán élt egy másik nemes Pap vonal is. Őket Losonczi Papnak vagy Szitás Papnak is hívták. A Szitás alias név a dévaványai anyakönyvekben onnan ered, hogy az 1700-as évek elején Losonczi Pap István felesége nemes Szitás Sára, apósa pedig nemes Szitás János volt. A Szitás alias név csak elvétele került bejegyzésre. A Lázár és Losonczi Papok kutatása során a gond akkor kezdődött, amikor a két fenti alias nevet rövidítették és mindkettőt L. Papnak írták. Ezzel megteremtődött a Lázár és Losonczi Papok keveredésének lehetősége. Később a felekezeti és állami anyakönyvezésben gyakran előfordult, hogy elhagyták a rövidített „L” alias nevet is. Így az egyszerű Pap változatban ezek a személyek a Papok óriási általános kalapjába kerültek. Az alias név nélkül írt alias neves vezetéknév elkülönítése a többi egyszerűen írt nevektől nagyon sok problémát és fejtörést okozott. Az apák és anyák neve szerinti indexeléssel a születési anyakönyvi táblázatokban egymás mellé redukáltam a család összes gyermekét. Nyilvánvalóvá váltak a névelírások. A vezetéknéveket egységes alakúvá írtam. A változtatásokat szükség esetén átvezettem a halotti és házassági anyakönyvi táblázatokban is. Azokban az esetekben, amikor ilyenre nem volt szükség, megerősítést nyertem az egységesítés helyességéről. Ez azt is jelenti, hogy a különböző anyakönyvekben sem írták egyformán az ősök nevét.

Az alias név kiírása itt háromszoros iterálást biztosított. Először és másodszor az alias nevet viselőkre vonatkozó szűkítést eredményezte. Így könnyebben be tudtam azonosítani a Lázár és Losonczi Papokat is. Harmadszor pedig a Lázár és Losonczi Papok kizárásával szűkítettem az alias név nélküli Papok táborát, így a szétválogatásukhoz kevesebb idő kellett.

P Szűcs Imre esete

Vele először 74 éves korában bekövetkezett halálával összefüggésben, az 1886. július 31-én a halotti anyakönyvbe beírtak alapján találkoztam. A halotti anyakönyvből kiderült, hogy kétszer házasodott. Első feleségével Furtai Zsófiával kilenc, a másodikkal, Erdei Zsuzsannával 38 évet élt. A házassági anyakönyv szerint a számított időpontokban egyetlen P Szűcs Imre sem házasodott. A születési anyakönyvben a 74 éves életkorból számított időponthoz igen közel, 1814. január 15-én megtaláltam azt az oldalt, amelyen Pesztránszki Szűcs György és Bátori Rebeka újszülött gyermekeként jegyezték. A halotti anyakönyv adatai szerint először 1839-ben, másodszor pedig 1848-ban nősült. Ismerve az előnevek szerepét és játékát, most már a feleségek neve mellett a hosszú Pesztránszki nevet is figyeltem. Hamar megtaláltam az 1839. január 11-én kelt következő bejegyzést:

„Ns Pesztránszki György fia Imre vette Furtai Bálint hajadon leányát, Zsófiát. Tanú Curátor Ns Szarka Bálint”.

Ennek a bejegyzésnek megfelelően csakis az 1814. január 15-én született Pesztránszki Szűcs Imréről lehet szó.

Hasonló a helyzet a feleséggel is. Ő a férje halotti és házassági bejegyzése szerint Furtai Zsófia. Ilyen név sem a halotti, sem a születési anyakönyvekben nem található. Pesztránszki Imréné Furtai Szabó Zsófiaként lett eltemetve 27 éves korában, 1848. május 28-án. Az utóbbi néven már köny-

nyen megtalálható a születési bejegyzése 1817. január 9-én. Furtai Szabó Bálint és Szabó Erzsébet gyermekeként, tehát Furtai Szabó Zsófiaként született és hunyt el.

Az alias nevek olyan útjelző tábláknak számítanak, amelyek segítségével konkretizáltam a kutatott személyeket, mintegy kiemeltem őket az általánosan elterjedt nevek nagy kalapjából. Ezzel többszörös iterálást biztosítottam. Egyrészt az alias névvel leszűkített számú személyek közül könnyebben tudtam azonosítani őket. Másrészt az alias nevek kizárásával csökkentettem az általánosan elterjedt nevek számát, így azok azonosítása során a választási lehetőségeket. Az alias név vezetése nagyon fontos. Az alias nevű szülőknek a gyermeke is alias nevű és fordítva. Ezt minden nemzedékben biztosítottam, függetlenül attól, hogy az anyakönyvezők kiírták-e vagy sem. Erre a szabályra mindegyik anyakönyvben nagyon odafigyeltem. Ha nem írták ki az alias nevet a születési anyakönyvben, rögtön pótoltam. A nevek egységesítése segítségével sokszor több nemzedékben elvégeztem az elírt nevek javítását.

ÁLLAPOT, RANGOK, CÍMEK, FOGLALKOZÁS

Mind a felekezeti, mind az állami anyakönyvezés legmostohábban kezelt területe. Az anyakönyvek tanulmányozása azt a benyomást kelti, hogy az anyakönyvezők gyakran szándékosan hagyták és hagyják el az ilyen bejegyzéseket. Ezzel nemcsak egy leválogatási paramétertől fosztják meg saját magukat is, mint alkalmazókat valamint az utókor kutatóit, de a szürke, arctalan tömeget hozták és hozzák létre.

ÁRVÁK

Minden anyakönyvbe bejegyzett személyről életutat állítottam fel. A hiányosságok ellenére a legteljesebbnek az újszülöttek anyakönyvezése tekinthető. Ez viszont csak az életút kezdetét jelenti. Kutatás nélkül, előre egy személy esetében sem tudhattam azt, hogy hány évig élt. Házasodott-e? Mikor halt meg? Ezek előre behatárolhatatlan időpontok. Az árva, néhai, özvegy információk egyes kutatott személyek esetén a kutatási intervallum felső határát lényegesen lerövidítik.

Már a születési anyakönyvben találkoztam ilyen bejegyzésekkel, amikor is a gyermek az apja halála után született meg. A házassági anyakönyvekben az „árva” gyakran előforduló bejegyzés. Helyes értelmezése nagyon fontos. Amennyiben a néhai apa nevével társítva írták be, nagy valószínűséggel már az illető vőlegénynek vagy menyasszonynak az anyja is halott volt. Amennyiben viszont ez utóbbi élt, a vőlegény vagy menyasszony neve mellett a „néhai, illetve özvegy XY-né fia vagy hajadon leánya” megjelölés szerepelt. Mit kezdünk az ilyen bejegyzésekkel?

Ha nem veszem figyelembe, úgy a szülők azonosításakor a kutatási időintervallum felső határa ismeretlen. Figyelembevételére esetén az apa halotti bejegyzését a kutatott vőlegény vagy menyasszony születése, illetve házasságkötése előtt igen gyorsan megtaláltam. Sőt, a házasságkötéshez képest nem egyszer az anya halotti bejegyzése is itt volt. Így az „árva” bejegyzés felhasználásával a

szülők elhalálzásának időpontját könnyebben meghatározhatom. A kutatást irányítottá téve azt lényegesen lerövidíthettem. A szülők nevének ismeretében már elkezdhető az azonosításukhoz szükséges adatok gyűjtése. Az árva kitétel kihat azon gyermekek azonosítására is. Nézzünk meg erre egy példát.

Az „árva” bejegyzés segít az apai név elírásának kiszűrésében.

A dévaványai házassági anyakönyv 1838. november 21-i bejegyzése szerint *„Nemes Bere Mihály fia János vette néhai Nemes Kabai Tóth János árva hajadon leányát, Sárát”*.

A halotti anyakönyv vizsgálatából hamarosan kiderült, hogy nemes Kabai Tóth János és felesége nem elégítik ki a fenti követelményt. Sára házasságkötésének idején ők mindketten éltek. Így a szóban forgó nemes Kabai Tóth Sára nem lehet az ő gyermekük.

Nemes Kabai Tóth Sára azonosítása során kiderült, hogy 35 éves korában, 1855. június 20-án hunyt el. Nemes Kabai Tóth Jánosnak Sára nevű leánya az életkorból számított 1819. évben nem születhetett, hiszen 1824-ben házasodott.

A kutatott korban élt nemes Kabai Tóth András is, akinek 1819. június 15-én született Sára nevű leánya. Hogyan bizonyítottam a nyilvánvaló névcserét?

A házassági anyakönyvekben az „árva”, „néhai”, „özvegy” bejegyzéseknek meghatározó jelentőséget tulajdonítottam. Az apák keresztnévét még elírhatták, de a menyasszony „árva” hajadon családi állapotát nem téveszthették el, hiszen az árvaság ténye köztudott dolog volt a településen és jobban rögzítődött az emberek és lelkészek fejében. Az ilyen megfogalmazásban az árva azt jelentette, hogy az illető menyasszonynak már az édesanyja is elhunyt.

Az 1819. június 15-én született nemes Kabai Tóth Sára szüleit viszont nemes Kabai Tóth Andrásnak és nemes Gyányi Zsuzsannának hívták. Egy igényes családfakutatónak ez még nem elegendő arra, hogy kimondja: a házasságkötésnél tévesen beírt szülőkkel szemben itt valóban erről a Sáráról és az ő most említett szüleiről van szó. Bizonyítás nélkül nemes Kabai Tóth Sára nem tekinthető azonosítottnak. Következésképpen a kutató nem folytathatja magabiztosan felmerülő kutatását.

Ezt a helyzetet a családfakutatásban nullpontnak nevezik. Egy személy azonosításához a szülők neve elengedhetetlen. Nélkülük a kutatás nem folytatható, mert nincs kizárva a tévútra jutás lehetősége.

Az eldöntendő helyzet és probléma megoldásához azonosítani kell nemes Kabai Tóth Andrást és nemes Gyányi Zsuzsannát. A halotti anyakönyvek szerint özvegy nemes Kabai Tóth Andrásné, Nemes Gyányi Zsuzsanna 57 éves korában, 1836. május 14-én hunyt el Dévaványán. Nemes Kabai Tóth András elhalálzásának bejegyzését 1819 és 1836 között nem találtam. Ez azt jelenti, hogy valahol máshol halt meg, vagy a sok járvány idején kimaradt a halotti nyilvántartásból.

Egy viszont biztos: a fenti bejegyzések kielégítik a nemes Kabai Tóth Sára házasságkötésekor beírt „árva” kitételt. Így a szükséges és elégséges információk követelményét kielégítettnek tekintetem, és egyértelműen kimondhattam a névcseré tényét. De ki is akkor nemes Kabai Tóth János?

A házassági anyakönyvben 1824. november 1-én a következő bejegyzés áll:

„Helységünkben nemes Kabai Tóth András fia János, vette helységünkben Fekete János hajadon leányát, Zsófiát. Tanú: Hőgye Mihály.”

Az itt nevezett nemes Kabai Tóth János a fenti Kabai Tóth Sára édesbátyja. Nyilvánvaló, hogy az apjuk korai, majd az anyjuk elhalálása után ő nevelte Sárát és gondoskodott a nála 17 évvel fiatalabb húgáról, majd ő házassította ki. Következésképpen az 1838. november 21-i bejegyzésben az anyakönyvezést végző lelkész tévedett, ugyanis Kabai Tóth Jánost apaként és nem az árva nemes Kabai Tóth Sára testvéreként jelölte meg. Ami csak úgy történhetett, hogy az anyakönyvező lelkész vele azonos nevűnek tekintette nemes Kabai Tóth János apját. Így nemes Kabai Tóth Sára szüleinek valódi neve e bizonyításig ideiglenesen a homályban maradt.

Az „árva” bejegyzés segít az életkorok pontosításában.

A házassági anyakönyvben 1812. október 18-án a következőt írták:

„Helyben Nemes Dékány Gergelynél szolgálégény, de Darvason született Sípos Gábor, vette néhai Takács János árva hajadon leányát, Sárát. Tanú: Szenczi Ferenc. NB. Van a legénynek bizonyáglevelle.”

Takács Sára apjának azonosításához megkerestem halála napját. A halotti anyakönyvben egy évvel korábban, 1811. március 13-án jegyezték:

„Nemes Takács János, 55 éves korában, sinlődésben.”

A további azonosításból kiderült, hogy ő 1754. január 4-én nemes Takács Mihály és nemes Takács Mihályné gyermekeként született Dévaványán. Feleségével, Darvasi Erzsébettel az 1780-as években kötött házasságot. Pontosán nem tudni hol, de valószínűleg Gyomán. Sajnos a gyomai református felekezet anyakönyvi bejegyzései 1750 és 1784 között élvezhetetlenek. Ezt követően gyökeres változás állt be, mivel Márialaki Dániel új lelkész rendbe tette a gyomai anyakönyvezést.

Nemes Takács János unokatestvére, nemes vitéz Takács István 1786. október 10-én Darvasi Juditot vette feleségül. Az utóbbi Judit a fenti Erzsébetnek édestestvére. Takács Sára nagynénje, Darvasi Judit házasságkötését a fenti napon a következőképpen jegyezték: *„Itten capuláltatott ifjú Takács István Zádori Nagy Mihály mostoha leányával, Darvasi Judittal”*. A Darvasi leányok szüleinek s egyben a kutatott Takács Sára nagyszülei nevének meghatározásához a házassági anyakönyv tanulmányozása következett. A két leány életkorából és házasságkötésük idejéből kiindulva Zádori Nagy Mihály mostohaapjuk és egyelőre ismeretlen nevű anyjuk az 1770-es években házasodhatott, amelyre vonatkozóan 1774. július 4-én a következő bejegyzést találtam: *„Itten lakó Zádori Mihálynak adtam testimontálist Gyomára, ahol jegyezte és vette feleségül néhai Darvasi Mihály özvegyét, Jenei Erzsébetet.”*

Ebből világos, hogy a fenti két Darvasi leány apja Darvasi Mihály, anyjuk pedig Jenei Erzsébet. Ők viszont 1762. április 18-án Mezőtúron házasodtak. Így Darvasi Erzsébet és Darvasi Judit is Mezőtúron született. Az ezekből a feltétlenül szükséges információkból készített útjelző táblák Gyoma és

Mezőtúr felé mutatnak, ami azt jelenti, hogy a kutatott Takács Sára apai és anyai vonalát Gyomán vagy Mezőtúron kell kutatni. Térjünk vissza hozzá és férjéhez.

Sípos Gábor 41 évesen, felesége Takács Sára pedig 30 évesen 1831. október 20-án egy napon halt meg kolerában.

Az életkorból számított 1801-ben Darvasi Judit szült egy Takács Sára nevű gyermeket. Ez viszont nem lehetett Sípos Gábor későbbi felesége, mert tízévesen mégsem mehetett férjhez. Egyébként is az árva megjelölés csak nemes Takács János Sára nevű gyermekére igaz. Ő viszont 1831-ben nem 30, hanem 37 éves lehetett. Így ő 1794-ben született. Minden adatot összevetve kimondható, hogy a két Takács Sára nevű unokatestvér összekeverték. Ezen nem is kell különösebben csodálkozni, hiszen a kolerajárvány idején napjában tíztől húszig változott a halottak száma. Az emberek többet tartózkodtak a temetőben, mint otthon vagy a mezőn.

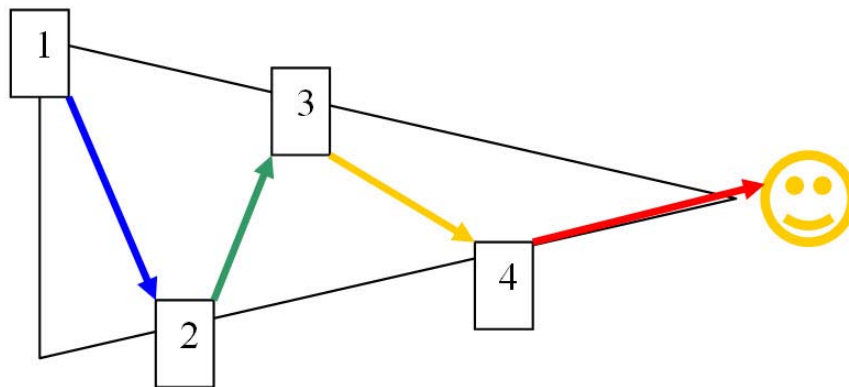
Az „árva” megjelölés olyan útjelző tábla, amely segít kijelölni a helyes kutatási irányokat a szülők gyors azonosításában, továbbá a névelírások helyesbítésében és az életkorok pontosításában.

MOSTOHÁK

A félárvaik esetében a nőszülő vőlegények és férjhez menő menyasszonyok megkülönböztetésére találkozhattam az özvegyen maradt szülő, továbbá a nevelő vagy mostohaapa nevének beírásával, továbbá a valakinek a mostoha fia vagy leánya megjegyzéssel. Nem minden esetben volt ilyen, de ha volt, csak örülhettem neki, mert az ilyen feltétlenül szükséges és árulkodó információ nagyon sokat ér. Különösen abban a korban, amikor a felekezeti házassági anyakönyvekben nem tüntették fel sem az anyák, sem az apák nevét. Az ilyen mostohagyerekek azonosítása sokkal könnyebb, mint a hagyományos életet élt gyermekeké. Utóbbiak házasságkötésénél meglehet még semmit sem írtak be a szülőkről. A gyakori nevű személyek esetében honnan tudhattam volna azt, hogy melyik két szülőnek a gyermekéről van szó? A mostoha bejegyzés segítségével a helységidegen-nevű személyeknél voltak olyan esetek, amikor nem ismerhettem a mostohaságban felnőtt vőlegény vagy menyasszony életkorát, így születésük évét sem, de már ezen a szinten pontosan meghatározhattam szüleik nevét és eredetét. A mostohaapa feltüntetése lehetővé tette az egyesített házassági anyakönyvi táblázatban történő gyors keresést. Így a mostohaapa házasságkötésénél megtaláltam a megözvegyült és újra házasodott anyát. Amennyiben feltüntették azt, hogy kinek az özvegye, rögtön kiderült, melyik apának a gyerekeiről van szó. Ha nem tüntették fel asszonynevét, azt azonnal pótolni kellett. A házasuló mostohagyermek nevéből ismert az apa vezetéknéve. Tehát az egyesített házassági táblázat vőlegények oszlopában rákerestem a családnévre, majd a menyasszonyok oszlopában az anyá nevére. Ezzel ismertté vált mindkét szülő neve. Apjuk halálát a halotti anyakönyvben a megözvegyült anyjuk újabb házassága előtt rövid időn belül megtaláltam. Anyjuk halálát pedig már az új asszonyneven kerestem. A mostohaapák feltüntetése a továbbjutáshoz elengedhetetlen adat, ezért ideiglenesen a szülők hiányzó neveinek helyére írtam be. Miután megtaláltam az apa és anyá valódi nevét, a családfeépítés szempontjából a mostohaapa neve indifferenssé vált. Helyette az apa és anyá neve került

beírásra. Az apa neve után + jelet tettem annak szemléltetésére, hogy fia vagy leánya házasságkötésekor már halott volt. A szülők pontos nevének, eredetének és vallásának ismeretében e házassuló gyermekek születésének pontos meghatározása az egységesített születési anyakönyvi táblázatban már nem jelenthetett problémát.

A leírtak szemléltetésére nézzük meg a három mezőtúri Nyitrai leány esetét. A megoldás menetére az alábbi iterációs szemléltető ábra használható:

1. A mezőtúri református felekezet házassági anyakönyvében a három leány házasságkötését a következőképpen jegyezték:

„1803. január 6-án Barta Mihály vette Patkós János mostoha leányát Nyitrai Zsuzsannát.”

„1806. december 3-án Barna István vette Patkós János mostoha leányát Nyitrai Ilonát.”

„1807. április 29-én Marosi József vette Patkós János mostoha leányát Nyitrai Sárát.”

2. A házassági anyakönyvben Patkós János házasságkötését 1801. május 27-én az alábbi módon jegyezték:

„Patkós János vette Nyitrai Mihály özvegyét Szabó Juditot.” Bár nem írták ki, de Patkós János is özvegy volt. Itt már ismertté vált a fenti három leány szüleinek neve!

3. A házassági anyakönyvben 1782. április 16-án jegyezték a szülők házasságkötését:

„Helyben lakó Nyitrai Mihály 21 éves vette Szentendrason lakó Szabó Péter hajadon leányát, Juditot.”

Itt már ismertté vált a fenti három leány anyjának születési helye (Békésszentandrás!), továbbá anyai nagyapjuknak a neve is.

4. A fenti adatok birtokában az egységesített születési anyakönyvi táblázatban könnyen megtaláltam a fent említett leányok pontos születési idejét. Ennek megfelelően: első Zsuzsanna 1783. már-

cius 1-én (csecsemőkorban meghalt); második Zsuzsanna 1786. március 9-én; Sára 1788. augusztus 19-én; Ilona 1791. január 28-án.

MOSTOHÁK ÉS ALIASOK

Bizonyos esetekben nem egy, hanem több nélkülözhetetlen és árulkodó információval is találkozhattam a házassági anyakönyvekben. A sok azonos nevű személy megkülönböztetésére Dévaványán is egyeseknek alias vagy ún. ragadványneveket adtak. Ilyen a Séllei Kisek története is. Nevük az 1700-as évek végén és az 1800-as évek elején jelent meg a dévaványai református felekezeti anyakönyvekben. Kik ők? Honnan kerültek ide? Mi közülük van a nemes Séllei családhoz?

Mint már többször leírtam, a nyomozást a házassági anyakönyvben kell kezdeni. Az esketési anyakönyvben 1797. január 11-én az alábbi szöveg áll:

„Itt lakó Séllei János mostoha fia Kis István, copuláltatott Kónya János hajadon leányával, Zsuzsannával.”

„Ugyan Séllei János második mostoha fia Kis János, copuláltatott Gyomán testimoniális levele mellett, Kovács Mihály hajadon leányával, Annával.”

Ezek után a házassági anyakönyvben megkerestem az egyelőre ismeretlen nevű anya és nemes Séllei János házasságkötésének bejegyzését, amelyet 1776. január 31-én a következőképpen jegyezték:

„Özvegy Séllei János vette Csökmőn néhai Kis Ferenc özvegyét, Kis Annát. NB. kezdődtek publikálni: 7. xbr 1775.”

Ebből már tudható, hogy a fenti Kis István és Kis János apjának neve Kis Ferenc, valamint anyjuk neve Kis Anna. Most már azt is tudtam, hogy ők Csökmőn születhettek. Így azonosításukat is ott kell befejezni. Az összes leszármazottjuk neve előtti Séllei előnév nemes Séllei János nevelőapjuk után íródott. A fenti bejegyzésekből az is világos, hogy Kovács Anna vonalát Gyomán, Kónya Zsuzsanna vonalát pedig Dévaványán kell folytatni.

Érdekességgként adom meg a Séllei Kisek özanyjának, Kis Annának a halotti bejegyzését, melyet 1829. december 8-án írtak:

„Néhai Nemes Séllei Jánosné, Kis Anna, szülődésben 90 éves korába halt meg.”

Nemes Séllei János 62 éves korában 1807. február 7-én hunyt el.

A csökmői házassági anyakönyvek szerint 1764. március 21-én jegyezték Kis Ferenc és L Kis Anna házasságkötését. Dévaványán az L előnevet elhagyták.

A fenti számok összevetéséből könnyen megállapítható, hogy L Kis Anna először Csökmőn 25 évesen Kis Ferenchez, majd megözvegyülve 35 évesen két apró fiúgyermekkel ment férjhez a nála hat évvel fiatalabb nemes Séllei Jánoshoz. Nemes Séllei János az első házasságában Nagyrévről hozott feleséget, aki két Sára nevű gyermeket szült. Ezek mindketten csecsemőkorban meghaltak.

L Kis Anna még a házasságkötés évében szült egy nemes Séllei Sára nevű gyermeket, aki később nemes Szarka Gergelyné lett. Őt követte két nemes Séllei Bálint, melyek közül az első pici korában meghalt. Az utóbbi kétszer házasodott. Negyedik közös gyermekük nemes Séllei Zsuzsanna Budai Bálint feleségeként járult hozzá a dévaványai népszaporulathoz.

L Kis Anna becsülettel felnevelte őket és még unokái lakodalmain is ott volt. Így boldog dédmamaként halt meg. Következésképpen ő nemcsak a Séllei Kisek, de igen sok Séllei, Szarka és Budai nevű leszármazott ősanja is.

A fenti kis történettel és elemzéssel bemutattam, hogy a házasságkötéseknél talált „mostoha” bejegyzés olyan útjelző tábla, amely megmutatja, hogyan található meg a mostoha gyermekek édes szüleinek neve és azok eredete. Közben újabb és újabb nélkülözhetetlen és árulkodó információkhoz jutottam. Ezzel utat nyitottam teljes azonosításuk és a családfaépítés folytatásának irányában.

UNOKÁK ÉS NAGYSZÜLŐK

Az egész világon így volt és van, mint nálunk, régen és ma: az unokák és nagyszülők viszonya bensőségesebb, mint a gyermekek és édes szüleiké. Ez visszatükröződik a felekezeti anyakönyvekben is. Miért ne használhatná ki ezt a családfakutató? Az unoka és nagyapa megjelölés segít egy egész vonal azonosításában.

Busi Sára esete

A házassági anyakönyvben 1778. november 25-én jegyezték: *„Nemes Takács Mihály fia Gergely vette Hajós Nagy Andrásné unokáját, Busi Sárát. A legény 21, a leány 17 éves.”*

E bejegyzés csupa nélkülözhetetlen és árulkodó információt tartalmaz. Ebből tudom, hogy Busi Sára anyja olyan Hajós Nagy vezetéknévű, akinek az apja Hajós Nagy András.

A házassági anyakönyvben 1758. november 6-án: *„Túr városában lakó Busi János vette Hajós András árváját, Annát.”*

Így már ismert Busi Sára mindkét szülejének a neve. Azonosítását a halotti anyakönyvben folytattam, ahol 1813. szeptember 8-án jegyezték a halálát: *„Nemes Takács Gergely felesége Busi Sára asszony, 61 évesen hosszas sinlődésben.”* Éltem a gyanúperrel, hogy az életkor itt helytelenül van megadva. A fenti házasságkötési adatok egybevetése alapján Búsi Sára bizonyára 51 évesen halt meg. A számított születési évben és közelében sem Dévaványán, sem Mezőtúron a születési anyakönyvben nem jegyezték a születését. Ez azt jelenti, hogy ebben az időben a szülei bizonyára valahol máshol éltek. Ezt látszik megerősíteni az a tény is, hogy szülei Dévaványán nem azonosíthatók, mert a házassági anyakönyvön kívül sehol sem szerepelnek. Így apai vonalának azonosítását Mezőtúron kell folytatni, míg anyai ősei Dévaványán azonosíthatók.

Nagy János esete

Az 1820. január 16-i bejegyzés szerint négy esztendősen meghalt Nagy János fia János. Tíz nappal később elhunyt 70 éves korában Nagy János, ahol a fenti gyerekekre utalva megjegyezték, hogy Nagy János annak nagyapja volt. Az ilyen feltétlenül szükséges és árulkodó információ mellett nem szabad elmenni. Nélküle sokszor az azonosítás hosszú és göröngyös útját többször végig kell járni.

Az ilyen konkrét megjegyzések három nemzedék könnyed azonosításához járultak hozzá. Sőt, az adott esetben még a negyedik generációt is érintettem. Ez úgy történhetett meg, hogy a születési, házassági anyakönyveket vizsgálva hamarosan kiderült, hogy a 70 éves korában elhunyt nagyapa Füzesgyarmatról jött Dévaványára, és egy köztisztviselőként álló Gonda Jánosnak a leányát, Erzsébetet vette feleségül. Az ő leszármazottai neve előtt, a sok azonos nevű Nagy megkülönböztetésére megjelent a Gonda vagy G előnév. E vonal számára Gonda János dédapa már a negyedik generáció. Ő a ma élő Gonda vagy G Nagyok gyökerét jelenti. Ez a névadó Gonda János száz évvel a négyéves dédunokájának halála előtt, 1720-ban született. Az iterálást szemléltető fenti ábra magyarázatára utalva megjegyzem, hogy az „unoka” szó az iterálás segítségével a kutatást töredékére csökkentette, mert egyszeriben világossá vált a János unoka, az apja, a nagyapja és a dédapja közötti ok-okozati láncolat konkrét léte.

Emődi Angéla esete

Egy másik példa. Emődi Ágnes 1832. január 11-én férjhez ment Csatári Péterhez. Ekkor az esemény rögzítésére az alábbiakat írták:

„Helyben néhai Csatári Sándor fia Péter kovácmester vette helyben Nemes öreg Pap György unokáját, Emődi Agnest. Tanú Pap Sándor.”

Tehát nem ismerjük Emődi Ágnes szüleinek a nevét, születési helyét és idejét. E bejegyzés mégis több a semminél, mert a továbblépéshez nélkülözhetetlen és árulkodó információnak óriási értéke van. Ez az információ mindenképpen elárulja azt, hogy Csatári Péter azonosításához apja halálát az ő házasságkötése előtt kell keresni (ld. az Árváknál írtakat). Az is bizonyos, hogy Emődi Ágnesnek az apja is Emődi, valamint az anyja a Pap vezetéknevet viselte. A házassági anyakönyvben egy jól behatárolható időintervallumon belül (1814 előtt!) kerestem azokat az Emődi vezetéknevű vőlegényeket, akik Pap nevű menyasszonyt vettek el feleségül. Ne ijedjen meg senki! Nem lesz sok, ebben biztos voltam.

A házassági anyakönyvben 1812. december 2-án megtaláltam az alábbi két bejegyzést:

„Szeghalmon lakó Emődi János fia János vette helyben Nemes Tarsoly János hajadon leányát, Ráchelt. Tanúk: Hőgye Mihály ványai, Borús Lajos szeghalmi lakosok.

Szeghalmon lakó Emődi János fia Péter vette helyben Nemes hadnagy Pap György hajadon leányát, Zsuzsannát. Tanúk: ugyanazok. Mindkét legénynek van bizonyoságlevele.”

Ebből már vitathatatlanul ismertem nemcsak Emődi Ágnes apjának és anyjának a nevét, de apja születési helyét, valamint apai nagyapjának nevét is.

Sajnos később a református felekezetben az apák nevének beírását nemcsak a vőlegények, de a menyasszonyok esetében is elhagyták egészen az 1880-as évekig, ami az azonosításban különös nehézséget jelent. Ebben az időszakban minden nélkülözhetetlen és árulkodó információt meg kell ragadni ahhoz, hogy döntéseinkben a szükséges és elégséges adatok követelménye teljesüljön.

Az unoka és nagyszülők párosítás bejegyzése az anyakönyvekben olyan útjelző tábláknak számítanak, amelyek megmutatják a helyes irányt a konkrét személy azonosításán túl több nemzedék ok-okozati kapcsolatainak felállításához is. Eközben számtalan új nélkülözhetetlen és árulkodó információra bukkantam, amelyek segítettek a családfa továbbépítésében.

Így az „unokák” megjelölés segített nemcsak több nemzedék azonosításában, de a kutatási irányok egész sorának, tehát újabb útjelző tábláknak a felállításában is.

ROKONOK

Az egymáshoz kapcsolódó rokonoknál az olyan szükséges és elegendő adatokat (vallás, előnevek, vezetéksnévek, születési hely, lakcím, foglalkozás) gyűjtöttem, amelyek alapján egyértelműen kimondható volt a vérszerinti kapcsolat.

Ezzel szemben az azonos nevű, de nem vérszerinti rokonoknál éppenséggel az olyan szükséges és elegendő megkülönböztető jegyeket (vallás, előnevek, vezetéksnévek, születési hely, lakhely, foglalkozás) gyűjtöttem, amelyek alapján vita nélkül kimondhattam: ők csak névrokonok.

A házasság intézményében korábban működött a közeli rokonok közötti házasságkötések kizárásának elve. Az egyház a negyedik ízig figyelte és tiltotta a rokonok házasságkötését. Persze ez nem jelentette, hogy nem voltak ilyen házasságok. Ezek esetében engedélyt kellett kérni és az eskető lelkészek, plébánosok a házassági anyakönyv megjegyzés rovatába bejegyezték: „*másodízben, harmadízben vagy negyedízben rokonság, felmentés az irattárban lefűzve*”.

Amennyiben az ősök azonosítása során olyan szintre jutottam, hogy a beazonosított ősök szüleinek házasságkötésénél a megjegyzés rovatban ehhez hasonló bejegyzés volt, megálltam egy pillanatra. Itt a következőkön gondolkodtam el. Mit jelent a másod-, harmad-, negyedízbeni rokonság?

Ez azt jelenti, hogy a kutatott és megtalált ős másod-, harmad-, negyedízbeni rokonságban lévő szülei édestestvérek.

Következésképpen az eggyel magasabb szinten közös apai és anyai ős van. Másképpen a másodízbeni rokonság az unokatestvérekre, a harmadízbeni a másod-unokatestvérekre, a negyedízbeni pedig a harmad-unokatestvérekre vonatkozik.

Az ilyen bejegyzésnek különösen akkor volt jelentősége, amikor a házasságkötésnél nem írták be a házasulók szüleinek a nevét.

Szűcs Bálint és Pap Lília esete

A házassági anyakönyvben 1868. február 13-án a következőt jegyezték:

„Szűcs Bálint, földműves, DV 142 alatti lakos, Ref. hitvallású, 32 éves nőtlen vette Pap Lília, DV 800 alatti lakost, 31 éves, hajadont. Tanúk: Földesi András földműves, Pap Imre kerékgyártó. Másodízben rokonsági kapcsolat alól felmentő okmányt lásd a levéltárban a 3. szám alatt.”

Ebből következik, hogy a megadott életkorból számított születési években vagy egy Szűcs Bálintot kellett keresni, akinek az anyja Pap vezetéknévű vagy Pap Lídiát, akinek az anyja Szűcs vezetéknévű. Ez az iterálás egyik módja, mert kizárjuk az összes többi. Különösen fontos ez akkor, amikor olyan gyakori nevekről van szó, mint a Szűcs vagy Pap volt Dévaványán.

Szűcs Bálint születésénél 1835. április 22-én az apját Gábornak, az anyját pedig Végh Zsuzsannának, továbbá a keresztszülőket Pap Imrének és Tóth Sárának írták. Az 1836. október 19-én született Pap Lília esetén az apja András, az anyja pedig Szűcs Katalin, továbbá a keresztszülők Dékány János és Bogya Julianna. A fenti bejegyzésnek megfelelően azt kell bizonyítani, hogy Szűcs Gábor és Szűcs Katalin nemcsak névrokonok, hanem édestestvérek.

A házassági anyakönyvben a kutatott személyek szüleinek házasságát a következőképpen jegyezték:

1831. január 5-én *„Helységünk néhai érdemes nótáriusa Szűcs Gergely uram fia Gábor vette helyben Végh Mihály hajadon leányát, Zsuzsannát. Tanú: Váradi András.”*

1832. január 25-én *„Helységünkben Ns Pap István fia Imre kerékgyártó mester vette helyben néhai nemes ifjú Tóth János hajadon leányát, Sárát. Tanú: Váradi András.”* Továbbá: *„Helységünkben ugyan csak Ns Pap István fia András vette helységünk néhai érdemes nótáriusa Szűcs Gergely uram hajadon leányát, Katát. Tanú: Váradi András.”*

Ennyi információ egybeesése egyértelművé teszi, hogy Szűcs Gábor és Szűcs Katalin édestestvérek, így Szűcs Bálint és Pap Lília unokatestvérek, tehát másodízben rokonok.

Vannak egyszerűbb esetek is. Ilyen Bogya András és Bogya Eszter esete is. A vezetékevek egybeesése a *„másodízben, harmadízben vagy negyedízben rokonság, felmentés az irattárban lefűzve”* megjegyzés mellett azt jelenti, hogy itt két Bogya fivér leszármazottairól van szó. A bizonyítás a fent leírtakkal megegyezik.

Itt feltétlen meg kell említenem az ősvesztés fogalmát. A történelmi időben visszafelé haladva gyakran találkozunk azonos vezetéknévű személyekkel. A negyedízben rokonságon túl már nem volt tiltás sem. Sőt ezen túl az emberek legtöbbje csak névrokonnak tartotta a párját. Az azonosítások során könnyen kiderülhet, hogy ennek ellenére közös ősök van, így ők valójában nem név-, hanem vérszerinti rokonok.

A „másodízben, harmadízben vagy negyedízben rokonság, felmentés az irattárban lefűzve” megjegyzés olyan útjelző táblának számít, amely két, három ill. négy nemzedékben könnyíti meg az ősök azonosítását.

LAKCÍMEK

Az azonosítások során gyakran ütköztem olyan helyzetekbe, amikor a rendelkezésre álló adatok nem voltak elégségesek az azonosításhoz. Úgy tűnt, hogy minden adatot kigyűjtöttem. Lényegileg minden megvolt, kivéve a legfontosabbakat: a szülők nevét és a születés pontos napját. Ezek nélkül a családfa nem építhető tovább, következésképpen a kutatott személy azonosítása sem tekinthető befejezettnek. Ezen személyek neve általában hiányos vagy valamilyen okból nem szerepelnek a születési anyakönyvben, és a házasságkötésnél nem adták meg az apjuk nevét sem. Hogyan pótoltam az ilyen adatokat?

Jöjjön egy példa a lakcím használatára. Bevezetőül rögzítem, hogy életük során csak igen kevesen éltek sokáig egy helyben. Gyakori volt a költözés. Ezért a lakcímek használata kiegészítő, ún. stabilitási vizsgálatokat igényel. Mielőtt egy konkrét esethez kezdtem, meggyőződtem arról, hogy a kutatott család hosszú ideig „stabilan” egy helyben élt. Következésképpen az ott regisztrált születések, halálesetek és házasságkötések adatai megbízható módon használhatók a család bármelyik tagja esetén.

Lázár Pap Ferenc és Ecsegi Tóth Eszter esete

Dévaványán a 18. és 19. században 13 különféle alias nevű és több egyszerű Pap vezetéknévű család élt. Közülük több nemesi család volt. Hasonló volt a helyzet a Tóth, a Szűcs, a Szarka, a Szenczi, a Nagy, a Kis, a Szabó, stb. vezetéknévű személyek esetén is.

A házassági anyakönyvben 1851. november 19-én a következő bejegyzést tették:

„L Pap Ferenc 21 éves nőtlen vette Bogya Máriát, 18 éves hajadon. Tanú: S Szarka Dániel és Bogya Gáborné.”

Az „L” rövidítés lehet Lázár vagy Losonczi. Mindkettő ősi nemesített vonal. A számított születési évben, de előtte és utána egy évvel sem anyakönyveztek semmilyen Pap Ferencet.

A halotti anyakönyvben 1859. január 17-én jegyezték:

„Bogya Mária L Pap Ferencné földműves – 7 év házas, lakcím DV 1019, 27 éves, nehéz szülésben.”

Ezt követően a házassági anyakönyvben 1859. április 27-én található bejegyzés:

„Özvegy Pap Ferenc földműves, lakcím DV 1019, helvét hitvallású, 28 éves vette Tóth Esztert, földműves, lakcím DV 421, helvét hitvallású, 18 éves hajadont. Tanú: Pap András földműves, Séllei Sándor földműves.”

Amint látható, egész sor információt beírtak, de az azonosításhoz elengedhetetlen szülőkről hallgattak. Sőt, a vőlegény és menyasszony nevét is helytelenül írták.

Egyelőre nem bizonyított, de éltem a gyanúperrel, hogy ez a Pap Ferenc (alias név nélkül is) ugyanaz a személy, akinek a felesége négy hónappal korábban nehéz szülésben elhunyt. Annál inkább tehettem ezt, mert a feleség halálakor és a Pap Ferenc második házasságkötésekor feltüntetett lakcím megegyezik.

Ez a lakcím tartósnak bizonyult, mert az elkövetkezendő években L Pap Ferencnek itt tíz gyermeke született. Közülük egy halva, és hármat gyermekkorban temettek el ugyanerről a lakcímről. Sőt, 1879. január 3-án L Pap Ferenc maga is ezen a lakcímen hunyt el.

Ennek ellenére nem volt azonosítható, mert ő nem szerepelt a születési anyakönyvben. A halotti anyakönyvi táblázatban rákerestem a lakcímre és megtaláltam L Pap István halotti bejegyzését, miszerint ő ugyancsak a DV 1019 lakcímen, 1874. december 24-én 80 éves korában halt meg. A kutatást az ő azonosításával folytattam.

Megtaláltam a házasságkötését, amely szerint Tóth Máriát vette el 1825. január 12-én. Feleségének, Tóth Máriának a halála 1858. augusztus 9-én következett be a DV 1004 lakcímen. Valószínűsíthető, hogy L Pap Ferenc első házasságkötésekor szintén itt lakott és a lakodalmat is itt tartották, de akkor még nem vezették a lakcímeiket. Sőt, az ifjú házaspár néhány évet minden bizonnyal otthon lakhattak a szülőkkel.

A későbbi DV 1019 címen lévő portát Szőke Nagy Mihálytól és Patkós Zsuzsannától vették meg, akik még 1854-ben a DV 1019 cím alatt laktak. Ezt követően az ingatlan 1880-ig a kutatott L Pap családnak volt.

L Pap István a DV 1004 alatti portát a felesége halála után igen hamar eladta Derzsi Tót Sándornak és nemes Boda Erzsébetnek. Ezek gyermekei az elkövetkezendő években itt születtek. Derzsi Tóth Sándor anyja ezen a címen 1859. október 24-én halt meg, az apja Derzsi Tóth János pedig 1860. december 27-én hunyt el ugyanezen a DV 1004 lakcímen.

Ebből következik, hogy az idős L Pap István felesége halála után eladta a házat és Ferenc nevű fiához költözött, majd ott is halt meg. Az apa azonosításából is következik, hogy az „L” a Lázár rövidítése. Következésképpen a fent kutatott személy valójában az 1831-ben született, Dévaványán nem anyakönyvezett nemes Lázár Pap Ferenc, akinek az apja István és az anyja Tóth Mária. Nekik már az 1820-as évek második felében született egy Ferenc nevű fiuk, aki azonban 1828-ban elhunyt. Így nem férhet kétség ahhoz, hogy a születésekor nem anyakönyvezett nemes Lázár Pap Ferenc az ő fiuk.

A második feleség, Tóth Eszter neve körül is problémát gyanítottam. Dévaványán több mint tíz Tóth család élt. Közülük a legtöbben vezetéknévüket különféle alias névvel írták. Először arra gondoltam, hogy az új asszony azoknak a leánya, akik az ősi házba beköltöztek. Fiatalkorát tekintve ő leginkább az 1900-as évek elején hunyhatott el. De a kérdés az állami anyakönyvezés kutatása nélkül is eldönthető volt. A fenti házasságkötés értelmében Tóth Eszter a DV 421 cím alól ment férjhez nemes Lázár Pap Ferenchez.

A halotti anyakönyvben az ő házasságkötése után nem sokkal megtaláltam Ecsegi Tóth Mihálynak, Ecsegi Tóth Mihályné Gőz Juliannának, valamint Ecsegi Tóth Zsuzsannának a halotti bejegyzését ugyancsak ezen a lakcímen. Az előbbieket a fenti Eszter szülei, az utóbbi pedig a húga.

Ecsegi Tóth Eszter tíz gyermeket szült nemes Lázár Pap Ferencről. Ebből kilencnél az anyát egyszerűen Tóth Eszternek írták. A hetedik gyermeknél, az 1870. augusztus 31-én született Istvánnál E. Tóth Eszternek írták. Ez is megerősített abban, hogy az ő nevét már a házasságkötésnél is helytelenül írták. Neve egységesítése után a gyerekek neve mellé Ecsegi Tóth Esztert írtam és helyesbítettem a házassági anyakönyvi bejegyzést is.

Ecsegi Tóth Eszter neve – férje, nemes Lázár Pap Ferenc nevéhez hasonlóan – nem szerepel a dévaványai születési anyakönyvben. E személyek azonosítása során nagyon körültekintő munkát kellett végezni. Az ő és szüleik tekintetében minél több nélkülözhetetlen és árulkodó információt kellett összegyűjteni. Ez esetben általában két variáció lehetséges:

1. A házasságkötésnél beírták az apa nevét. Az ilyen esetben ugyancsak a házassági anyakönyvben megkerestem a szülők házasságkötését, és pótoltam az anya nevét.
2. A házassági anyakönyvbe nem írták be egyik szülő nevét sem. Ebben az esetben a szülők nevét a nélkülözhetetlen és árulkodó információk (életkor, születési év, házasságkötéskor ismert lakcím, halotti bejegyzéskor ismert lakcím, a gyermekek születésekor ismert lakcímei, a testvérek meghatározása, keresztszülők, házassági tanúk, rangok, stb.) alapján igyekeztem beazonosítani a szülők nevét.

Miután megtaláltam a halotti bejegyzésüket, az életkorból kiszámítottam a születésük évét. E személyek azonosítását a szülők nevének ismeretében befejezettnek tekintettem.

A számítógép segítségével a különböző árulkodó információk (életkor, születési év, házasságkötéskor ismert lakcím, halotti bejegyzéskor ismert lakcím, a gyerekek születésekor ismert lakcímei, a testvérek meghatározása, a keresztszülők, házassági tanúk, rangok, stb.) keresési műveletei a különböző egységesített anyakönyvi táblázatokban végtelenül egyszerűek. A lakcímmel való kutatásnál először meg kellett győződni arról, hogy a család az adott korban tartósan a vizsgált lakcímen lakott-e. Ezt a három anyakönyv bejegyzései alapján bizonyítottam. Ezt követően a fenti műveleteket bármilyen vezetéknev esetén el lehet végezni.

A két Takács László esete

Mindketten 1819-ben születtek. A megkülönböztetésükhöz, a sok árulkodó információ kevésnek bizonyult. Legalább az egyik személyt kétséget kizáró módon kellett beazonosítani ahhoz, hogy kizárása révén a másik is azonosítottá váljon.

Az egyik Takács László háromszor nősült, de lakcímét egyszer sem adták meg. A másik kétszer nősült és második házasságkötésénél beírták a lakcímét: DV 433. E második Takács László 1894. január 19-én a DV 264 lakcím alatt hunyt el 68 éves korában. Így a számított születési éve 1826-ra tehető. Még a közeli években sem született Takács László nevű gyermek!

Annak reményében, hogy a DV 433 cím alatt megtalálom valamelyik szülő halálának a bejegyzését is, a halotti anyakönyvi táblázatban rákerestem erre a lakcímre. Megérzésem igazolódott. Ta-

kács László anyját, özvegy nemes Séllei Zsófiát erről a lakcímről temették 1853. március 23-án. Ezzel a fiú-anya kapcsolat egyértelműen bizonyítottá vált.

Ugyanebben az évben, 1853. június 15-én házasodott Takács Sándor DV 433 lakcímen. Könnyen bizonyítottam, hogy ő Takács László testvérbátyja. A két fiút nemes Séllei Zsófia árván nevelte fel, mert Takács Sándor nevű apjuk fiatalon, már 1833. május 25-én elhunyt. Ezek után valószínűsíthető volt, hogy a két fiú e lakcímen született és nőtt fel. Így nem lehet kétség afelől, hogy itt csakis Takács Sándor és nemes Séllei Zsófia gyermekéről lehet szó. Ő pedig a születési anyakönyv szerint nem 1826-ban, hanem 1819. július 19-én született.

Következésképpen nem 68, hanem 76 évesen hunyt el. A szülők azonosításából hamar kiderült, hogy a két fiú nemesi sarj volt, mert a házassági anyakönyvben 1814. november 15-én a következő olvasható:

„Helységünkben Nemes Takács András fia Sándor vette helységünkben Nemes Séllei Mihály hajadon leányát, Zsófiát. Tanú, Rácz Mihály.”

A hiányosan anyakönyvezett személyek esetében a lakcím olyan útjelző táblának számít, amely megmutatja a helyes irányt a kutatott személy és a hozzá kötődő személyek azonosítása tekintetében. Segítségével pontosítható a kutatott személyek neve, életkora, családi kapcsolata, rangja, stb.

A Matrikula következő számában a nélkülözhetetlen és árulkodó információk kezelésének folytatásaként a helységidegen-nevű, illetve az egyszer, kétszer, stb. elvált és özvegy személyek, továbbá a görögkeleti, római katolikus és református felekezetek közötti mozgások kutatásáról adok számot.